

İBASLAR

MİLLÎ KÜTÜPHANE'NİN BUGÜNÜ VE YARINI

Sami N. ÖZERDİM

Bugün memleketimizde Millî Kütüphane adını taşıyan birkaç kütüphane daha vardır. Ankara'daki Millî Kütüphane'den gayrisi, buldukları halk kütüphaneleridir; fakat kurulurken her birine millî kütüphaneye verilmiştir. Halbuki, Millî Kütüphane, yahut Almanların kullandığı Devlet Kütüphanesi bir tane olur. Bu kütüphane, ülkenin bilim mercisidir. Önce, o ülkenin fikir ve sanat ürünlerini toplar, bundan sonra kitapları bir araya getirir; daha sonra, dünya sanat ve ürünlerini derler. Araştırma yapacak okuyuculara her türlü imkânı sağlayacak tedbirlerle zenginleşir, gelişir. Böyle bir kütüphanenin tek kopyası değerlidir. Güzel sanatlara, müziğe de el atılır; kütüphanenin sarsılmaz konsertlere, konferanslara, ilmî toplantılara açığıdır.

İşte Türkiye'nin Millî Kütüphanesi de bu amaçla kurulmuştur. 1946 yılında, Maarif Vekâleti Yayın Müdürlüğü'nün bir odasında işleyen Millî Kütüphane Hazırlık Bürosu bir kaç ay sonra Yenisehir'de bulunan bir eve taşınmış, az zamanda derlenen kitaplar bu binaya sığmayınca gelince, Namık Kemal (o zamanki adı ile Saracoğlu) Mahallesi'ne taşınarak 1948 yılı Ağustosunun başında kapılarını okuyuculara açmıştır. Hemen söyleyelim ki bu binayı Maarif Vekâletinden koparmak kolay olmamış, ancak zamanın Maliye Bakanı (rahmetli) Halit Nazmi Kışmır'ın şahsen müdahalesi ile bina Millî Kütüphaneye verilmiştir.

Bu sırada Millî Kütüphane'de, Vekâletin başka dairelerinden idare edilen yedi sekiz memur çalışıyordu. Millî Kütüphaneye Yardım Komisyonu'nun (kuruluşu yine 1946) yardımı ile bu kadroya birkaç ücretli personel alındıktan sonra kütüphane saat 9.00 dan gece 22.00'ye kadar açık tutulmuştur.

Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun (No. 5632) ancak 1950 Mart ayının son günü çıkarılmış; bu kanunla kütüphane bir başuzman, iki uzman, on dört kütüphaneci ve bir kaç memurla biraz ferahla-

1952 yılında inşasına başlanan, 1954 yılında tamamlanan ek bina ile kütüphane bakımından biraz genişlemişti. 1955 yılı Mayıs ayının 18 inde çıkarılan ikinci kanunla (Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkındaki 5632 Sayılı

Kanuna Ek Kanun No. 6568) kuruluş, personel bakımından çok daha nişledi. Kadroya bir Müdür Yardımcılığı, birer Bibliyografya ve Mi film Başuzmanlığı, 9 bibliyografik eklendi, uzman sayısı 12 ye, kütü neci sayısı 18 e çıktı. Bu arada iki mütercim, eskisinden fazla sayıda mur kazanıldı. Fakat, Millî Kütüphanenin işleri de o ölçüde artmıştı. de kurulan Bibliyografya Enstitüsü bu kanunla resmen tanınıyor. Tı ye Bibliyografyası ile Türkiye Makaleler Bibliyografyasını hazırlayıp yınlamak görevi bu Enstitüye veriliyordu.

Burada birkaç ad da andıktan sonra kütüphanenin bugünkü duru na geçeceğiz :

Eski Başbakanlardan (rahmetli) Reçep Peker'in Millî Kütüphane kurulmasında ilk ve verimli yardımı yaptığını anmamız gereklidir. tüphane Tahsin Banguoğlu'nun zamanında açılmış, Avrupa'ya ilk ki hanece onun zamanında gönderilmiş, ilk kanun da onun vekilliği z nında çıkmıştır. Millî Kütüphanenin ek binasının temeli Tevfik İler bakanlığı sırasında atılmış, ikinci kanun da Celâl Yardımcı'nın ilk ba lığı sırasında çıkmıştır. En başta anmamız gerekli adı, kütüphanenin rucusu Adnan Ötüken'in adını da buraya iliştirelim. Bu adı biz anm bile çoktan aydınların hafızasına nakşolunduğu için unutkanlık sayı

Millî Kütüphane okuyuculara açıldığı zaman sadece bir katalog mü, bir istifade bölümü, kuruluş halinde bir mikrofilm bölümü, b süreli yayınlar salonu vardı. Zamanla bu bölümler gelişti. Yeni bölü eklendi. Yeni bölümlerin ortaya çıkması da beklenmektedir. Millî Ki hane'de bugün çalışmakta olan bölümler şunlardır :

1 — Aksesyon Bölümü: Satınalma, bağış, mübadele yolu ile bütün eserler bu bölümden geçer. İlk kaynak, 1934 de çıkan Basma ve Resimleri Derleme Kanununa göre derlenen, 1934 ten beri Millî Ki hane için saklanmış olan Devlet Nüshası dediğimiz kitap ve süreli y lardır. Kütüphanenin bir Satın Alma Komisyonu vardır. Bugün dış ı leketlerden kitap getirtme imkânı kısılmıştır. Ancak, Ankara ve İsta kitapçılarında, özel ellerdeki koleksiyonlardan yabancı dil kitap almak mümkün olmaktadır.

Şahıslardan ve kuruluşlardan akan bağışlar kütüphanedeki yer lüğünün başlıca etkenidir. Bağışlar için henüz bir sınırlama yapılmam. Halkın böyle bir devlet kütüphanesine bağış yapma isteğini seçme kısmak şimdilik doğru olmaz.

Memleket dışından büyük ölçüde mübadele istekleri ile karşılıklıktadır. Fakat, dışarıdan istenilen kitapları satın almanın daha geniş müsaadeye bağlanması gerektiğinden mübadele işleri istenildiği kadar işlememektedir. Kanunla Millî Kütüphaneye her yıl bütçesine koyabileceği miktarda parayı mübadele malzemesine harcamak imkânı verilince kadar bu darlık devam edecektir.

2 — Süreli Yayınlar Bölümü: Bu bölüm, derleme, bağış, satınalma ve mübadele yolu ile gelen binlerce gazete ve dergiyi işlemekte, katalogunu yapmakta, istifadeye sunmaktadır. Süreli Yayınlar Bölümü, son günlerde hazırladığı bir geçici katalogun da yardımı ile, geçmiş yılların süreli yayınlarını da tamamlayamaya çalışmaktadır.

3 — Katalog Bölümleri : a) Derleme Kitapları Katalog Bölümü. Bu bölüm, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu gereğince basımevleri-teslim ettiği kitapları kataloga geçirmekte; bir yandan da eski yayınları işlemeye çalışmaktadır. Bu bölümün hazırladığı fişler Türkiye Bibliyografyası'nın esasını teşkil etmektedir. Bu bölüm 1956 yılı sonunda kurulmuş; o zamandan bu yana çıkan kitapları kataloga geçirdiği gibi geridoğru da giderek 1955 - 1953 yıllarının fişlerini hazırlamıştır. Derleme kitapları 1928 e kadar dayandığından bu bölümün işi uzun vade ile tamamlanabilecektir.

b) Eski Harfli Türkçe Eserler Katalog Bölümü: Bu bölüm, eski harflü Türkçe eserlerin büyük bir kısmını kataloga geçirmiştir. Bir de geçirkatalog yayımlıyarak bütün kütüphanelere, ilgili şahıslara göndermiş, İ Kütüphane'nin eksiklerini tesbite girişmiştir. Personel bulunduğu yerde toplu katalog faaliyetine de girişecektir.

c) Yabancı Dil Eserler Katalog Bölümü: Bu bölüm, Kütüphane kuruluşundan beri pek çok sayıda yabancı dil eseri kataloga geçirmiştir. İdi, gerek dışardan kitap gelmemesi, gerekse, okuyucuların yüzde dokuzunun faydalandığı Türkçe kitaplara daha fazla önem verilmesi zorunlu bu bölümün daha dar bir kadro ile çalışmasını gerektirmiştir.

d) Konu Katalogu Bölümü: Yukarıda andığımız üç katalog bölümü, betik katalogları hazırlamaktadır. Halbuki bir kütüphane ancak konu katalogu ile kütüphane hüviyetini alabilir. Ne var ki, okuyuculara ilk önce alfabetik katalog verilmesi zorunlu konu katalogu işinin daha önce atılmasına sebep olmuştur. Konu Katalogu Bölümü, Dewey Onlu Sınıflandırması temeline göre çalışmaktadır.

4 — Birleşmiş Milletler Yayınları Bölümü: Birleşmiş Milletler yayın-

larının daha özel bir sınıflandırma tarzı bulunduğu dikkate alınarak bu bölümlerin elden geçirilmesi için yeni bir bölüm kurulmuştur. Ancak, pers darlığı sebebiyle bu bölüm şimdilik bir tek uzmanın idaresindedir.

5 — Yazmalar - Nadir Eserler Bölümü: Eski ve yeni yazmalar, dir kitaplar, yasak kitaplar, körlere mahsus kitaplar bu bölümde toplanmakta, katalogu yapılmaktadır. Bu bölüm, Mikrofilm Bölümü ile sıkı işbirliği yapmaktadır. Bu bölümde, eserlerini bastıramamış yazarların tapları, mektupları da derlenmektedir.

6 — Mikrofilm Bölümü: Bu bölüm modern makinalara sahiptir. görevi, başta İstanbul olmak üzere memleketin muhtelif kütüphanelerindeki yazmaların mikrofilmlerini almaktır. Şimdiye kadar 3500 kitabın mikrofilm alınmıştır. Bu bölüm, içeriden ve dışarıdan istenen kitap, me resimlerin mikrofilm veya fotoğraflarını alarak şahıslara ve kurumlara yardımlar yapmaktadır. Son zamanlarda renkli işler de yapan Mikrofilm Bölümü, eski yazmaların sanat değerlerini de yankılandırmak için çalışmaktadır.

7 — Haritalar Bölümü: Bu bölüm, yakında stajını bitirerek yarı dönecek olan bir kütüphanecimizin idaresinde çalışmalarına başlayacaktır.

8 — Müzik Bölümü: Yakınlarda faaliyete geçen bu bölüm nota, tape'e alınmış müzik ve folklor eserleri derlemektedir. Şimdilik en büyük sıkıntısı plâktir.

9 — Biyografya Araştırmaları Bölümü: Yeni kurulan bu bölüm biyografya kaynakları bakımından pek fakir olan memleketimizde, yazarlarının hayat ve eserlerini araştırmakta, bir yandan katalog bölümlerine, bir yandan da araştırmacılara bilgi ve malzeme derlemektedir.

Şimdi, Kütüphanenin en önemli bölümüne gelmiş bulunuyoruz :

10 — Bibliyografya Enstitüsü: Bu Enstitü, her şeyden önce, bu den bu yana çıkmış ve çıkmakta olan yayınlarımızı tanıtarak 1934 tarihli yayınlanan Türkiye Bibliyografyasının hazırlanması işini üstlenmiştir.

Bibliyografya Enstitüsü, Türkiye Bibliyografyasını 1955 ten beri yayınlamakta; 1952 den beri ise Türkiye Makaleler Bibliyografyasını da hazırlayıp bastırmaktadır. Aynı zamanda, Türkiye'nin belli başlı kütüphanelerine giren yabancı dil eserlerin toplu bir katalogunu da meydana getirmeye çalışan Enstitü, bu amaçla üç ayda bir Yabancı Dil Eser Bülteni adlı bir de bülten çıkarmaktadır. Memleket içinden ve dışarı

Millî Kütüphane'nin bibliyografik bilgileri, kitap veya makale mikrofilmlerini, hattâ tıbbî kitapları getiren veya gönderen Bibliyografya Enstitüsü, yerli ve yabancı kurumlara, bilim adamlarına hizmet etmektedir. İşleri pek çeşitlidir. Bu Enstitü, daha fazla hizmet edebilmek için imkânlar beklemekte. Son günlerde "Türkiye Kütüphaneleri Rehberi" adlı bir de kılavuz yayınlamıştır.

11 — Derleme Bölümü: Ankara basımevlerinden derlenen ve İstanbul'daki Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü tarafından bütün olarak derlenerek gönderilen eserleri teslim alır, takibeder; fakat görülen önemli ve sorumu ağır göreve göre teşkilâtı pek küçüktür.

12 — Tercüme İşleri: Dışarıdan gelen ve dışarıya gidecek mektupların tercümesi ile görevli bu bölüm, aynı zamanda mübadele işlerini de tamamlamakta de Aksesyon Bölümü'nün başlıca yardımcısıdır. Bibliyografya Enstitüsü'nün üzerine aldığı işler dışında bir kısım dış isteklere de cevap vermektedir.

Millî Kütüphanenin cilt işleri, küçük baskı işleri kendi atelyelerinde yapılmaktadır.

Millî Kütüphane, modern ressam ve heykeltıraşlarımızın eserlerini satın alır ve tablo ve heykel koleksiyonunu da geliştirmektedir.

Millî Kütüphane'ye bağlı üç çocuk kütüphanesi, iki evlere ödünç kütüphane servisi vardır. Bu çeşit faaliyetler Millî Kütüphanenin çalışma alanı dışında ise de bu beş kütüphane örnek olmak ve ihtiyaca cevap vermek için kurulmuş bulunmaktadır.

Millî Kütüphane'nin 1957 den beri yayınlanan "Millî Kütüphane Hakkında" adlı aylık bülteni ile, belli başlı bölümlerin bu bültene eklenen raporları teksir makinasında çoğaltılarak kütüphanelere ve meslektaşlarına dağıtılmaktadır.

Millî Kütüphane, salonlarını konserlere, konferanslara, toplantılara kullanmaktadır.

Yukarıdan beri sayıp döktüğümüz çalışmalarını ile Millî Kütüphane, okuyucu istekleri karşılamağa başlamıştır; fakat tam bir devlet kütüphanesi olmak için daha çok imkânlar kavuşmayı beklemektedir.

Her şeyden önce, bugünkü binaları yetersizdir. Depoları tıklım tıklım, doludur. Gelecek yıl, ciltten çıkacak 1958 yılı süreli yayımlarının nereye konulacağı bilinmemektedir. Yine gelecek yıl, 1958 yılında Türkiye'de basılmış kitapların hangi depoda muhafaza edileceği de bilinmiyor. Çağışların, mübadele malzemesinin hangi depolara yayılıp sınıflan-

dırılacağı meçhuldür. Zira, iki yıldır bütçeye konulan 750.000 lira bina ödeneği gerçekleşmemiştir. Öte yandan, ilgililerce ek bina projesi sakat bir politika olarak vasıflandırıyor. Millî Kütüphane için uygun bir yerinde azametli bir bina yapılmalıdır. Bu hülya, kütüphanenin kurucusu tarafından yazdırılmış skeçlerle vaktiyle radyo ile duyurulmuştu. Fakat, güzel bir hülya olarak daha çok zamanlar gönüllere ulaştırılacağı anlaşılıyor.

Kütüphanenin günden güne artan bir personel sıkıntısı da vardır. Yeni bölümler kurulmuş, fakat bu bölümlere sadece birer şef bulmuşlardır. Bu bölümlerin memurları da daktiloları da, uzmanları da bulmuşlardır. Bu yetmiyormuş gibi kütüphaneye ait kadrolardan bir kısım diğer departmanlara başka dairelere alınmıştır. Son olarak kurulması düşünülen Milli Kütüphanesi için tek bir memur ayırmaya bile imkân bulunamamıştır.

Millî Kütüphanenin dışarıdan kitap getirme imkânı Unesco ile anlaşmalarına dayanmaktadır. Fakat Millî Kütüphane resmî bir daire olmadığı için Unesco kuponu satın alamamaktadır. Devletten ödeneği kesilen kuruluşlardan da yardım görmeyen Millî Kütüphaneye Yardımların sağlanabilmesi için elinde kalan son liralarla ancak dışarıdan gelen dergilerin nakli sağlanabilmektedir.

Millî Kütüphanenin, mübadele faaliyetini genişletebilmesi için bütçesine belli miktarda para ayırması, bu parayı dışarıdan istenilen kaynaklara harcaması gerekir. Şimdilik, ihtiyatla, bu uğurda pek az para sarfedilebilmektedir.

Müzik Bölümünü geliştirmek için plâk satın almak lazımdır; fakat bu iş için ise bugün imkân bulunamamaktadır.

Kadro maaşlarının kısa olması sebebiyle artık istenilen kalitede personel bulmak da bir mesele olmuştur. Zamanla, memur kalitesinin düşmesi hakkak bir düşünme görülecektir.

Bütün bu ve buna benzer zorluklara rağmen Millî Kütüphane gelecekte ve bir kısım aydın vatandaşların yardımı ile kısa zamanda büyük gelişme göstermiştir. Eğer şikâyetimiz varsa bu gelişmedendir. İş yer daralmıştır. İş hacmi artmış, personel yetersiz hale gelmiştir. Böyle bir kuruluş sadece devletin değil, umumî efkârın da gerektirir. Yüz bin kişi alacak stadyumlar isteyen umumî efkâr (!) gibi, milyonlar mal olacak devlet kütüphanesi isteyen bir umumî efkâr ortaya çıkarsa gün güçlükler pek çabuk çözülecektir.